

**TRİPOLİS ANTİK KENTİ VE
2012 YILI KAZI VE RESTORASYON ÇALIŞMALARINI ÖN
RAPORU***

Adı, Yeri, Tarihi:

Tripolis antik kenti Denizli İli, Buldan İlçesi, Yenicekent Belediyesi sınırları içerisinde yer almaktadır (**Fig. 1**). Başta Plinius ve Ptolemaios olmak üzere antik metinlerde adı geçen kent 17 yy. dan itibaren birçok seyyah tarafından da ziyaret edilmiştir. Yaklaşık 3 km² lik bir alana yayılan antik kent Çürüksu Vadisi'nin kuzey batı ucunda, vadiye hakim bir tepenin güney yamacında yer almaktadır (**Fig. 5**).

Helenistik Dönem'de¹ Phrygia, Karia ve Lydia Bölgeleri'nin

* Yrd. Doç. Dr. Bahadır DUMAN, Pamukkale Üni. Fen- Ed. Fak. Arkeoloji Bölümü. Denizli. bduman@pau.edu.tr

H. Hüseyin BAYSAL, Denizli Müze Müdürü.

¹ Ramsay, kentin Seleukos Kolonisi olarak kurulan Laodikeia'ya karşı Pergamon kolonisi olarak kurulduğunu ileri sürer. Lykos Vadisi'nde yer alan kentler içerisinde Colossai'yi Phrygialı, Hierapolis'i Lydialı, Attouda'yı ise Karialı olarak görür. Ancak bunların dışındaki iki kent Tripolis ve Laodikeia'yı Greko-Romen kentler olarak değerlendirir ve Laodikeia'yı Seleukos, Tripolis'i ise Pergamon Koloni sistemi özelliği gösteren bir yerleşim olarak verir, W. M. Ramsay, *The Cities And Bishoprics Of Phrygia: Being An Essay Of The Local History Of Phrygia from the earliest Times to the Turkish Conquest*, Vol. 1.1, The Lycos Valley and South-western Phrygia, Oxford, 1895, 10, 38; W. M. Ramsay, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası* (çev. Mihri Pektaş), İstanbul, 1960, 45. Kentin Seleokoslar tarafından M.Ö. 3. yy. ortalarında kurulduğunu ileri süren araştırmacılar da vardır, A. H. M. Jones, *The Cities of the Eastern Roman Provinces*, Oxford, 1971, 42. Apollonia/Tripolis' in kuruluşuyla ilgili olarak L. ve J. Robert, *La Carie II: le plateau de Tabai et ses environs*, Paris, 1954, 239, n. 2, 241'de yazıtı inceledikleri çalışmalarında Milet I, 3'de yayınlanan yazıtı kaynak göstererek Apollonia'nın Attalos kuruluşu olamayacağını dile getirirler ancak P. J. Thonemann, "Hellenistic Inscriptions From Lydia", *Epigraphica Anatolica* 36, 2003, 95-108, s. 97- 106'da bu durumu tartışır.

kesişim noktasında, Lydia Bölgesi² sınırları içerisinde ilk kez Apollonia ismi ile kurulan kent³, kısa bir dönem Antoniopolis olarak da anılmıştır⁴. M.Ö. 1. yy. da üç bölgenin kesişim nokta-

² Kentin konumlandığı Bölge'nin Lydia sınırları içerisinde yer aldığını işaret eden ilk bilgi Herodot tarafından verilmiştir. (Herodot, VII.30); Plinius kenti Lydia sınırlarına dâhil eder (Plinius, NH 5.III); Kentin Lydia sınırları içerisinde olduğunu belirten bir başka yazar Hierokles'tir (Hierokles 669, 4); Farklı bir görüş olarak Tripolis'in Karia sınırları içerisinde yer aldığını bildiren antik yazarlarda bulunur (Ptolemaios V.2.18); Kent Oracles Sibylline'de Maiandros (Menderes) yanındaki Tripolis olarak geçer (Oracles Sibylline V, 321). Birçok farklı metinde başta Lydia olmak üzere Karia ve Phrygia sınırları içerisine de dâhil edilen kentin bu muallak konumu adı geçen her üç bölgenin kesişim noktasında yer alması nedeniyle farklı yazarlar tarafından farklı bölgelerde değerlendirilmiştir. Bu farklı konumlandırmanın en önemli bir başka nedeni ise dönemler arasındaki sınır değişiklikleri ile ilgili olmalıdır. Nitekim Tripolis bir dönem Sardis Conventusu'nda yer alırken, bir başka belgede Apameia Conventus'u içerisinde yer alır. Antik Dönem'de dağ, göl, ırmak gibi çeşitli coğrafi oluşumların sınırların belirlenmesinde etkin olduğu düşünülürse Maiandros'un kuzeyinde yer alan Tripolis'te Lydia sınırları içerisinde yer almış olmalıdır. Roma Dönemi'ne tarihlenen bir yazıtta yer alan Maiovin Tripolis ifadesi kentin Lydia sınırlarında olduğunu gösteren en önemli yazılı belgedir, bkz. W. M. Ramsay, *The Historical Geography of Asia Minor*, London, 1890, 134; W. M. Ramsay, "Antiquities of Southern Phrygia and the Border Lands (I)", *The American Journal of Archaeology and of the History of the Fine Arts*, Vol. 3, No. 3/4, 1887, 344-368, s. 357.

³ Imhoof-Blumer'in yayınında, Hellenistik Dönem'e tarihlenen bir atlının yer aldığı sikke de APOLLONIATON yazıtının yanı sıra meander sembolünün yer alması ve aynı sembolün Augustus Dönemi Tripolis sikkelerinde de tespit edilmesi üzerine kentin ilk isminin Apollonia olduğu tespit edilmiştir, bu sikke için bkz. F. Imhoof-Blumer, *Lydische Stadtmünzen*, Genf, 1897, 37-39. Augustus Dönemi'nde ise kentin adı artık Tripolis'tir.

⁴ Efes'de bulunan Flaviuslar Dönemi'ne ait bir conventus listesinde Antoniopolis ve Tripolis ismi birlikte zikredilir, kent Antoniopolis adını triumvir Marcus Antonius'un M.Ö. 41'de Küçük Asya'ya yaptığı zi-

sında olması nedeniyle bu bölgelerden gelen halkların yerleşim yeri olmuş ve bu nedenle de Tripolis ismini almıştır⁵. Bu isim M.S. 7 yy. da kent terk edilene kadar varlığını korumuştur.

Antik kaynakların verdiği bilgiler doğrultusunda Pergamon'dan (Bergama) gelen ticaret yolu Thyateria (Akhisar), Sardes (Salihli), Philadelphia (Alaşehir) güzergâhından gelip, Tripolis (Yenicekent) üzerinden Hierapolis (Pamukkale) ve Laodikeia'ya (Goncalı) doğru devam eder. Bu önemli ticaret yolunun varlığı Tripolis'in önemini çağlar boyunca korumuştur⁶.

yareti esnasında almış olmalıdır. C. Habicht, "New Evidence on the Province of Asia", *The Journal of Roman Studies* 65, 1975, 64-91.

⁵ J. -L. Robert, *La Carie: Histoire et Géographie Historique*. Tome II, Paris, 1954, s. 237-242. Tripolis hakkında bilgi ve aynı isimle kurulan diğer kentler için bkz. Der Neue Pauly, *Enzyklopädie der Antike*, Band 12/I Tam- Vel, Stuttgart, 2002, 827.

⁶ Peutinger Haritası'nda Philadelphia ve Hierapolis arasında Tripolis yer alır, P. Stuart, *De Tabula Peutingeriana*, 1991, Nijmegen, haritaya ek olarak 19 yy. seyyahlarından Anderson'un Kadıköy'ün kuzeybatısında bulunduğu "Tripolis'e 11 mil" yazılı mil taşı Antik Dönemdeki yolun olasılıkla bugünkü Alaşehir-Yenicekent asfaltı civarından geçtiğini kanıtlar niteliktedir. J. G. C. Anderson, "A Summer in Phrygia II", *The Journal of Hellenic Studies*, Vol. 18, 1898, 81-128. s. 85. Güzergâh üzerindeki kentlerden Sardis'te ele geçirilen bir sikke definesinde Tripolis Sikkesi tespit edilmiştir. Yine Atina'da tespit edilen başka bir define de Tripolis kent sikkesinin bulunması kentin ticari ilişkilerinin K. Asya ile sınırlı olmadığını gösterir niteliktedir. Her iki sikke için, C. Katsari, *The Roman Monetary System: The Eastern Provinces from the First to the Third Century AD*, Cambridge, 2011, s. 227, dipnot 107 ve s. 228, dipnot 111. Atina Agorası'nda Güney Ev olarak adlandırılan sektörde bulunan sikke için bkz. J. H. Kroll- A. S. Walker, *The Greek Coins, The Athenian Agora*, Vol. 26, Princeton-New Jersey, 1993, s. 303, Kat. 969, Pl. 31, 969a; Hypaipa'da tespit edilen bir define ise on iki adet Tripolis sikkesi bulunmuştur, define içerisindeki sikkeler M. Aurelius'dan II. Philip Dönemi'ne kadar tarihlenir, bu sikkeler için bkz. D. Klose, "Zur Münzprägung von Hypaipa", *Istanbul Mitteilungen* 34, 405-415, 1984, Ayrıca Tripolis

Her ne kadar Tripolis'in bir kent olarak geçmişi Helenistik Dönem'e dayansa da, kentin çevresinde gerçekleştirilen yüzey araştırmalarında elde edilen arkeolojik materyal bu bölgedeki yerleşimin günümüzden 5000 yıl öncesine kadar gittiğini kanıtlamaktadır. Tripolis'in de içinde bulunduğu Çürüksu Vadisi M.Ö. 190 yılında Seleukoslar ile Bergama Krallığı arasında yapılan Magnesia Savaşına kadar, bağımsız kentlerden oluşur. Bu savaşı, Roma desteğinde kazanan Bergama Krallığı M.Ö. 188 yılında imzalanan Apameia (Dinar) barışıyla bölge yönetimini ele almıştır. Bergama Krallığı, III. Attalos'un M.Ö. 133 yılında ölümü ve vasiyeti üzerine, bölge Roma İmparatorluğu'na bağlanmıştır.

Kent en ihtişamlı çağını Roma Dönemi'nde yaşamıştır. M.S. 2. yy. dan itibaren kentte yeni bir yapılanmaya gidilmiş ve şehir kapıları, caddeler, hamamlar, stadyum, tiyatro ve meclis binası gibi kamu binaları yapılmıştır (**Fig. 6**). Roma İmparatorluk Dönemi'nde bir dönem Sardis (Salihli) Conventusu'na (yargı bir-

sikkeleri için bkz. Sylloge Nummorum Graecorum, The Royal Collection of Coins and Medals Danish National Museum. Lydia, No: 712- 755, Pl. 21- 22; M.Ö. 1. yy- M.S. 3. yy. arasında basılan Tripolis sikkelerinde görülen betimlemeler çeşitlilik gösterir. Zeus, Zeus Lydios, Asklepios, Apollon, Dionysos, Herakles, Hermes gibi tanrıların yanı sıra Athena, Roma, Artemis, Demeter, Leto, Tyche ve Nemesis gibi tanrıçalarda kentin sikkeleri üzerinde yer alır. Tripolis Leto'su ve Laodikeialı Zeus betimlemeli Caracalla Dönemi (M.S. 198-211) Tripolis- Laodikeia Homonoia sikkesi için bkz. Sylloge Nummorum Graecorum Deutschland, Münzsammlung Der Universität Tübingen, 5 Heft, Karien und Lydien, München, 1994, No: 3879- 3886, Taf. 129. Kent sikkeleri üzerinde Grek Pantheonu'ndan tanrı ve tanrıçaların yanı sıra başta Mısır olmak üzere farklı kültürlerin tanrı ve tanrıçaları da görülür, Tripolis sikkelerindeki Sarapis ve İsis betimlemeleri için bkz. D. Magie, "Egyptian Deities in Asia Minor in Inscriptions and on Coins", American Journal of Archaeology 57, No. 3, 1953, 163-187, s.178 ve 182'de.

liği) dahil edilen kent belli bir zaman diliminde de Apameia (Dinar) Conventus'u içerisinde yer alır. M.S. 3. yy. da Roma'da senatörlük yapan Tripolisli Hermolaos kentin gelişiminde önemli roller oynamış olmalıdır⁷.

M.S. 325'de Nicaea Konsülü'nde Tripolis Piskoposluk seviyesinde temsil edilir.⁸ M.S. 494 depreminden Agathe Kome (Alacain) ile birlikte Tripolis'te etkilenmiştir⁹. M.S. 6. yy. sonu- 7. yy. başında Anadolu toprakları üzerinde etkili olan Sasani Akınlarıyla Tripolis'in yaklaşık 5 km. kuzeyindeki Direbol'a (Dirbol) ve daha korunaklı dağ yamaçlarına taşınmıştır. M.S. 7. yy.in başında gerçekleşen bu zorunlu göçün ardından kentte şu anki veriler dâhilinde 13. yy. a kadar bir yerleşim izine rastlanmamıştır.

Tripolis 13 yy. in ilk yarısında Bizanslılar ile Türkler arasında bir kaç kez el değiştirir. Kentin yaslandığı dağın zirvesinde bir kısım mimarisi günümüze kadar sağlam kalabilmiş (**Fig. 2**) yuvarlak planlı kulenin dâhil olduğu bir kale kompleksinde (**Fig. 6, no. 29**) 1243'de Nikaia (İznik) Kralı John Ducas Vatatzes ile Selçuklu Sultanı II. Keyhüsrev bir araya gelerek anlaşma imzalar¹⁰. 1304- 1306 tarihlerinden itibaren ise Tripolis/

⁷ Tripolisli Hermolaos'un isminin yer aldığı yazıt için bkz. R. Merkelbach-J. Stauber, Steinepigramme aus dem griechischen Osten 1. Die Westküste Kleinasien von Knidos bis Ilion, Stuttgart- Leipzig, 1998, s. 257, no. 02-10-01 ve P. Pierre, "Inscriptions de Lydie", Bulletin de correspondance hellénique, Vol. 8, 1884, 376-390, s. 379- 380.

⁸ W. M. Ramsay, The Historical Geography of Asia Minor, London, 1890, 134; Ramsay 1887, 357.

⁹ Ramsay 1895, 38, dipnot 3.

¹⁰ Ramsay 1895, 24. Kalıntıları günümüzde de görülebilen bir kale kompleksine ait yuvarlak planlı kulenin benzerleri Tabala, Maeonia, Satala, Magnesia ad Sipylum ve Nymhaeum'da da görülür. Tripolis'deki kulenin yakın benzeri Magnesia'da yer alır, söz konusu iki savunma yapısı yazıtla tarihlenen Smyrna Akropolisi'ndeki kale ile aynı

Yenice'nin de içinde bulunduğu bölgede İnançoğulları¹¹ ve Germiyanogulları ile birlikte Türk hâkimiyeti başlar (Fig. 3). 1429'da Denizli ve çevresi Osmanlı hâkimiyetine girer¹².

Tozlan ve İlmelik Tepeleri arasındaki etrafı kayalarla çevrili yaklaşık 200 m. lik dar bir boğazda, XVI. yy. dan itibaren arşiv belgelerinde Direbolu olarak geçen yerleşimin adı 1928'de Narlıdere olarak değiştirilir (Fig. 4). 1946'da meydana gelen depremin ardından Narlıdere, Bakanlar Kurulu'nun 31 Ağustos 1959 tarih ve 12092 sayılı kararıyla afete maruz yer ilan edilir ve iskân 1975 yılında, yaklaşık 1300 yıl sonra tekrar Yenice/Tripolis'e taşınır.

Arkeolojik Araştırmalar:

Tripolis'de 1. Dönem kazıları, Denizli Müze Müdürlüğü'nce 1993 yılında, kazı ve temizlik çalışmaları olarak iki etapta gerçekleştirilmiştir. Kazı çalışmaları 1. Derece sit alanı içerisinde, antik kentin merkezine yakın bir alanda yer alan doğu - batı doğrultulu ana cadde üzerinde yapılmıştır. Çalışmalar sonucunda ana caddenin 9x27 m. lik bölümü açığa çıkartılmıştır. Açığa çıkarılan alanda caddenin kuzey portiğinin bir kısmının in-situ olarak sütun, arşitrav- friz ve geioson bloklarından oluşan kısmı tespit edilmiştir. Roma İmparatorluk Dönemi'nde yapıldığı düşünülen caddenin kuzey sütun sırasının bulunduğu alanın Erken Bizans Dönemi'nde bir sur duvarı ile kapatıldığı

tarihlere 1222/3 civarına verilir. John Ducas Vatatzes'in kendi yönetim yılları (1222-1254) içerisinde hem Doğu hem de Batı'da savunmaya yönelik kale, kule ve savunma duvarları gibi birçok mimari faaliyet içerisinde olduğu bilinmektedir. C. Foss, *Cities, Fortresses and Villages of Byzantine Asia Minor, Variorum*, 1996, s. 297- 320.

¹¹ T. Baykara, *Denizli Tarihi*, İstanbul 1969, 38.

¹² T. Gökçe, XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Lâzikiyye (Denizli) Kazası, Ankara, 2000, 35- 36.

tespit edilmiştir. Bu sur duvarının bir bölümünde ortaya çıkarılan künk sisteminin yine aynı alanda Bizans Dönemi'ne ait bir çeşme ile bağlantılı olduğu ve bu çeşmenin diğer yapılara su sağlayan bir dağıtım merkezi olduğu düşünülmüştür. Kazı çalışmalarının dışında antik kentte bir tiyatro, Roma Hamamı, Meclis Binası, Nekropol, Sütunlu Cadde ve Surların tespiti de yapılmıştır.¹³

Tripolis 2. Dönem Kazıları yine Denizli Müze Müdürlüğü başkanlığında, Ege Üniversitesi Arkeoloji Bölümü öğretim Üyeleri'nden Yrd. Doç. Dr. Aytekin Erdoğan'ın bilimsel danışmanlığında, 2007-2009 yılları arasında gerçekleştirilmiştir. Kazı çalışmaları kenti tanıma, yayılım alanını belirleme ve kentte yüzeyde görülen yapıları belirleme amacıyla başlatılmıştır. Yüzey araştırması, temizlik gibi çalışmaların ardından kentin merkezine yakın bir alanda küçük çaplı kazılar yapılmıştır. 2. Dönem kazı çalışmaları kapsamında, Denizli Müze Müdürlüğü başkanlığınca 1993 yılında kazı çalışması yapılan ana caddede, kazı yapılan alanın üzeri tamamen kapanmış, bu nedenle 2. Dönem Kazılarında caddenin temizlenmesi ve yeniden düzenlenmesi amaçlanmıştır. Aynı sezon içerisinde Roma Caddesi olarak adlandırılan doğu - batı yönlü sütunlu caddenin güneyinde yer alan, birbirine bitişik mekânlarda kazı çalışmaları yapılmış ve

¹³ A. Ceylan, "Tripolis Sütunlu Caddesinde Yapılan Kazı ve Temizlik Çalışmaları", V. Müze Kurtarma Kazıları Semineri (25- 28 Nisan 1994, Didim), Ankara, 1995, 159- 170. Sütunlu Cadde'nin 1993 yılı çalışma sezonunda ortaya çıkarılan bölümündeki Dorik düzenleme ile ilgili olarak bkz. Z. Gider, "Tripolisin Ana Caddesinde Müze Kurtarma Kazısında Bulunan Dorik Malzemeler, Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu, Denizli 2007. Tübitak'ın Arkeolojik Kültür Varlıkları Envanteri Çalışmalarının sonuçlarıyla ilgili olarak bkz. N. Atik- Z. K. Erdem, "Buldan (Denizli) Arkeolojik Kültür Varlıkları Envanteri 2001-2003 Yılı Saptamalarının Değerlendirilmesi, TUBA Kültür Envanteri Dergisi 2, İstanbul 2004, 9- 39.

ele geçen buluntular genel olarak M.S. 6-7. yy.'lara tarihlendirilmiştir. 2008 ve 2009 yıllarında Temmuz ve Ağustos ayları içerisinde ikişer aylık periyotlarda kazı çalışmaları yapılmıştır. Yüzeyde bulunan kalıntıların değerlendirilmesi amacıyla yüzey araştırmasının yanı sıra, Roma Caddesi olarak adlandırılan alanda ve Doğu Nekropolisi'nde kazı çalışmaları yapılmıştır.¹⁴

Tripolis Antik Kenti 2012 Çalışmaları

Tripolis'deki kazı çalışmaları, Denizli Müze Müdürlüğü'nün başkanlığında, Pamukkale Üniversitesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Bahadır DUMAN'ın bilimsel danışmanlığında, 18 Haziran 2012 tarihinde 3. Dönem Kazı çalışması olarak yeniden başlamıştır¹⁵. 2012 yılı kazı çalışmaları 6 arkeolog, 2 restoratör, 25 arkeoloji, sanat tarihi ve antropoloji öğrencisi, 1 vinç operatörü ve 30 işçi ile yürütülmüştür. Kazı çalışmaları; Sütunlu Cadde ve güneyindeki mekânlar, Hierapolis Caddesi, Nymphaeum, Erken Bizans Kilisesi (2), Güney Sur Kapısı 1, Güney Sur Kapısı 2, olmak üzere 6 farklı sektörde gerçekleştirilmiştir.

1- Sütunlu Cadde / Philadelphia Caddesi: (Fig. 6, no. 8)

27 m. uzunluğundaki bölümü birinci ve ikinci dönem kazı çalışmalarıyla açığa çıkartılan doğu-batı yönlü Sütunlu Cadde'nin ortasındaki 2.20 m. yüksekliğinde, 4.80 m. genişliğinde ve 12.70 m. uzunluğundaki dolgu toprak, kazılmış ve büyük bo-

¹⁴ A. Erdoğan- U. Çörtük, "Tripolis Kazısı 2007 Yılı Çalışmaları", 30. Kazı Sonuçları Toplantısı, 4. Cilt, (26-30 Mayıs 2008, Ankara), Ankara, 2009, 107- 138; A. Erdoğan, "Tripolis 2008- 2009 Yılı Kazıları", 32. Kazı Sonuçları Toplantısı, 3. Cilt, (24- 28 Mayıs 2010, İstanbul), Ankara, 2011, 328- 347.

¹⁵ Tripolis 2012 Kazı ve Restorasyon Çalışmaları, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Denizli Valiliği, Pamukkale Üniversitesi, Buldan Kaymakamlığı, Yenicekent Belediyesi ve TÜRSAB tarafından desteklenmiştir. İlgili kurum ve kuruluşlara teşekkür ederiz.

yutlu traverten kesme bloklardan oluşan zemin açığa çıkarılmıştır.

Kazı çalışmalarında caddenin toplam 114 m. lik kısmı açığa çıkartılmıştır. Sütunlu Cadde'nin Roma Dönemi kullanımında genişliği 10 m. iken; olasılıkla M.S. 400 civarında caddenin kuzeyine, traverten bloklardan, kalınlığı ortalama 3 m., görülebilen yüksekliği yer yer 4.5 m. yi bulan sur duvarı yapılarak cadde genişliği 7 m. ye düşürülmüştür. Doğu-batı yönlü Sütunlu Cadde üzerinde Geç Roma Dönemi'nde sur duvarı ile birlikte bir adet savunma amaçlı yapılmış kule ve 2 adet giriş kapısı bulunmaktadır. Sütunlu Cadde çeşitli nedenlerle M.S. 6-7. yy. da kentteki nüfusun azalması ve kentin daha konsantre bir plana bürünmesinin ardından, caddenin güney kısmına yol boyunca 16 cm. çapında döşenen iki sıra künk dizisi, kentteki yaşamın devam ettiğini ancak başta Sütunlu Cadde olmak üzere bazı yapıların asıl işlevlerini kaybettiğini, bazılarının işlev değiştirdiğini gösterir.

1. ve 2. Arkeolojik kazı dönemlerinde çalışmalar yapılan Sütunlu Cadde'nin doğu bölümünün, güney kısmında sütun aralıkları 1.95 m. ile 2.55 m. arasında değişiklik gösterirken, kuzeyde in-situ olarak koruna gelmiş bölümde sütun aralıkları 1.90 - 2 m. dir; 2012 yılında açılan caddenin batı kısmında ise sütun aralıkları ortalama 2 m. dir. Dolayısıyla Flaviuslar Dönemi İmar faaliyetleri içerisinde yapımı gerçekleşen Sütunlu Cadde, daha sonraki kullanım evrelerinde biçim değişikliğine uğramıştır.

a- Sütunlu Cadde Güney Portik: (Fig. 6, no. 8)

Sütunlu Cadde'nin güneyinde 3 m. genişliğinde, kazısı yapılan alanlar göz önüne alındığında 33.60 m. uzunluğa sahip bir portik (sütunlu galeri) açığa çıkartılmıştır. Portiğin zemini; çay taşı ve harç kullanılarak oluşturulan düzlemin üzerine yapılan

çok renkli mozaiklerden oluşmaktadır. Sağlam kalabilen bölümlerinden, mozaığın ana fon üzerine dağıtılan bitkisel bezemelerden oluştuğu görülmektedir. Ancak mozaığın sadece küçük bir kısmı günümüze kadar korunagelmıştır.

Portiğin kuzey sınırı; topografyaya uygun olarak döşenmiş yüksekliği 25-70 cm. arasında değişen stylobat ve bunun üzerinde kaide olmaksızın yükselen 3.10 m. yüksekliğindeki traverten sütunlardan oluşmaktadır. Yaklaşık 2 m. aralıklarla yerleştirilen sütunların her birinde yükseklikleri 33-45 cm. arasında değişen ve devşirme olarak kullanılmış Dor ve Bergama tipinde başlıklar yer alır. Portiğin güneyi ise 90 cm. kalınlığındaki traverten, çay taşı ve tuğladan yapılan karışık örgülü bir duvar ile sınırlandırılmıştır. Mevcut veriler ve kazı buluntuları (ahşap çivileri, hatıl karbonları) değerlendirildiğinde doğu- batı yönlü Sütunlu Cadde'nin güneyinde yer alan portiğin üst kısmının ahşap konstrüksiyon ile kapatılarak caddede dolaşanların yağmur ve güneşten korunmaları için bir sütunlu galeri oluşturulduğu tespit edilmiştir. Ahşap konstrüksiyonun güneyi duvar üzerine, kuzeyi ise sütunlar üzerine oturtularak üzeri çatı kiremitleri ile kapatılmış ve belli bir eğim verilerek yağmur sularının caddeye akışı sağlanmış olmalıdır. Buluntular dâhilinde portik iç alanının yüksekliği 3.50- 4 m. arasında olmalıdır.

b- Sütunlu Cadde güney bitişiğindeki Mekânlar: (Fig. 6, no.13)

1 ve 2. Dönem Kazılarında Sütunlu Cadde'nin güney bitişiğinde bir kısmı kazılan ve farklı ölçülere sahip odalardan oluşan sivil mimariye ait olduğu düşünülen mekânlardır. Mekânların kuzey duvarları Sütunlu Cadde'nin güney kısmına yaslanmıştır. Girişler ise güneyde yer alan belli aralıktaki kapılarla sağlanmıştır. Mekânların zeminleri pişmiş toprak taban tuğlaları ve traverten gibi çeşitli malzeme ile döşenmiştir. Sütunlu

Cadde ile aynı paralelde doğu- batı yönünde birbirlerine bitişik ve sıralı olan 6 adet mekândan dördü içerisinde kazı çalışması yapılmıştır. Kazı çalışmalarıyla söz konusu mekânların Erken Bizans Dönemi'nde kullanıldığı ancak ilk kullanımının Geç Helenistik Dönem'e kadar gittiği yapılan sondaj çalışmalarında ele geçen seramikler ve Erken Bizans Dönemi'ne tarihlenen mekân zeminlerinin altında devam eden 1.5 m. yükseklikteki duvar kalıntıları ile saptanmıştır.

2- Hierapolis Caddesi: (Fig. 6, no.10)

Sütunlu Cadde üzerindeki Güney Sur Kapısı 1'den başlayarak güneye doğru devam eden cadde, 10.80 m. genişliğe sahiptir. Caddenin döşeme blokları altında 1.50 m. yüksekliğinde 70 cm. genişliğinde kuzey-güney yönlü kanalizasyon sistemi açığa çıkarılmıştır. Traverten bloklardan yapılan kanalizasyon, kentin atık suyunu ve yağmur sularını kent dışına taşımaktadır. Sütunlu Cadde ve Hierapolis Caddesi, Roma Dönemi'nde planlanarak yapılmıştır. Sütunlu Cadde ile Hierapolis Caddesi'nin kesişim noktasında Orpheus Çeşmesi (nymphaeum) yer almaktadır.

3- Nymphaeum (Orpheus Çeşmesi): (Fig. 6, no.12)

Sütunlu Cadde ile Hierapolis Caddesi'nin kesişim noktasında yer alan 5.60 x 3 m. ölçülerindeki çeşme; Roma Dönemi'nde yapılmış olup Erken Bizans Dönemi'nde de çeşitli değişikliklerle kullanılmıştır. 2. Dönem kazı çalışmalarında bir kısmı ortaya çıkarılan çeşmedeki çalışmalar 2012 kazı sezonunda da devam etmiş ve çeşmenin planı tam olarak çıkartılabilmektedir. Çeşmeye ait parapetler ve çeşme bitişiğinde yer alan cadde sütunları, restorasyonları tamamlanıp, anasytlosis temel alınarak orijinal yerlerine konulmuştur.

4- Erken Bizans Kilisesi (2): (Fig. 6, no.14)

İkinci Dönem kazı çalışmalarında bir kısmı ortaya çıkarılan ve şapel olarak tanımlanan yapı, Sütunlu Cadde'nin doğu kısmında yer alır. Merkezinde kuzeye bakan bir apsis ve batısında kare planlı bir odası (pastophorion) ile olasılıkla Geç Roma- Erken Bizans Dönemi'nde yapılan bir kiliseye aittir. Mevcut buluntular dikkate alındığında söz konusu binanın apsisinin batı kısmında da doğudaki ile benzer ölçülere sahip bir odası olması gerekir. Apsisin batısındaki kare planlı odada (Pastoforion) yapılan çalışmalarda, tümlenebilir nitelikte 6 adet Erken Bizans Dönemi'ne ait Amphora ve sağlam olarak ele geçen çatı kiremitleri bulunmuştur. Tüm mimari veriler göz önüne alındığında Kilise'nin kuzeyinde, merkezde bir apsis, her iki yanında rahip müştemilatı olarak kullanılan kare planlı iki oda ve bu kalıntıların güney devamında da merkezde ve yanlarda iki olmak üzere toplamda 3 neften oluşan bir ana salondan bahsetmek mümkündür. Neflerin güneyde, dikdörtgen planlı bir nar-tex ile sonlanıyor olması gerekmektedir.

5- Güney Sur Kapısı 1: (Fig. 6, no. 8)

Hierapolis Caddesi'nden gelenleri karşılayan kapı; kuzeye doğru devam eden kuzey-güney yönlü ara sokağa geçişi sağlamaktadır. Güney Sur Kapısı 1 girişinde açığa çıkartılan kesme traverten taşlarla döşenmiş cadde tabanının üzerinde, kuzey-güney yönlü uzanan, yaklaşık 30 cm. genişliğinde kanallar tespit edilmiştir. Bu kanallar, olasılıkla kente giriş ve çıkış yapan arabalarının ahşap tekerlerinin aşındırmasıyla oluşmuştur.

Güney Sur Kapısı 1'in doğu köşesinden güneybatı yönüne doğru kıvrılarak uzanan, dış hattı kısmen belirgin, iç hattı ise belirsiz olan, yığıntı halinde bir duvar hattı tespit edilmiştir. Blokaj şeklindeki mimari bloklar ve düzenli düzensiz taşlarla yapılmış olan bu duvarın, Güney Sur Kapısı 1'den akan suyu,

Hierapolis Caddesi altında devam eden ana kanalizasyon sistemine yönlendirmek amacıyla yapılan, Erken Bizans Dönemi düzenlemesi olduğu düşünülmektedir.

Güney Sur Kapısı 1'in kuzeyinde yaklaşık 13 m² lik alanda, tuğla bir zemin açığa çıkarılmıştır. Tuğla zemin, orijinal Roma Caddesi'nin yaklaşık 35 cm. üst kodunda yapılmıştır. Pişmiş toprak tuğlalardan yapılan bu düzenlemenin Güney Sur Kapısı 1'den girildikten sonra doğu bitişikte, sınırları kısmen belirgin bir yapının taban döşemesine ait olduğu tespit edilmiştir. Yapının doğu-batı yönlü güney duvarı üzerinde bir fresk yer alır. Fresk üzerinde yer alan Grekçe yazıtın son satırında "AMN" yazması, burasının dini bir yapı (şapel-kilise) olduğunu düşündürmektedir.

Diğer Çalışmalar:

Tripolis kazısı restorasyon ve konservasyon çalışmaları arazi ve laboratuvar çalışmaları olarak ikiye ayrılmaktadır. Arazide gerçekleştirilen çalışmalar mimari alanda uygulanan koruma ve onarım çalışmaları iken laboratuvarda taşınabilir kültür varlıkları üzerinde çalışılmaktadır. Kazı alanında, Tripolis kazısı için belirlenen yeni koruma kriterlerine uygun olarak mekân içinde bulunan duvarlar ve kentin doğusunda yer alan Erken Bizans Kilisesi 2' nin Batı Pastophorion Odası'nın duvarları belli bir seviyede kademeli olarak yükseltilmiştir. Ayrıca Sütunlu Cadde üzerinde kazı çalışmalarıyla açığa çıkartılan sütunların ve Orpheus Çeşmesi'nin ayağa kaldırma çalışmaları yapılmıştır. Yine Sütunlu Cadde Güney Portiği üzerinde açığa çıkartılan mozaiklerin onarım ve koruma çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Ara Sokak 1'in kazı çalışmalarında ortaya çıkartılan, doğuya doğru yükselen merdivene ait basamak blokları orijinal yerlerine yerleştirilmiştir. Bunun yanında Philadelphia girişi olarak adlandırılan altı ayaktan oluşan iki gözlü giriş kapısının

günümüze ulaşabilmiş bir ayağının onarım ve sağlamlaştırma çalışmaları bitirilmiştir. Ayrıca Erken Bizans Kilisesi 4'ün güney duvarı üzerinde açığa çıkartılan freskler üzerinde yüzey temizliği yapılarak yazıt ortaya çıkartılmış ve yüzeyinde sağlamlaştırma yapılmıştır. Yine fresklerin dökülmesini engellemek amacıyla enjeksiyon ve bordür işlemleri gerçekleştirilmiştir.

Laboratuvarda gerçekleştirilen çalışmalar, kazı deposunda bulunan eserlerin öncelik sırsına göre koruma ve onarım uygulaması şeklinde sürdürülmüştür. Laboratuvarda pişmiş toprak, cam, bakır alaşımı, demir malzemelerin koruma ve restorasyon çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Tüm küçük buluntuların konservasyon uygulaması öncesi durumunu gösteren fotoğrafı ve raporlama işlemi yapıldıktan sonra malzeme türü ve eserin bozulma durumuna göre uygun görülen koruma işlemleri gerçekleştirilmiştir.

Tripolis Antik Kentinin GPS yardımıyla topoğrafyasının çıkartılması ve topografik harita üzerine mevcut yapıların ve planlarının yerleştirilmesi uzman ekipler tarafından yapılmıştır. Bu çalışma sonunda antik kent içerisinde toplam 33 yapı tespit edilmiştir. Böylece antik kente gelen ziyaretçiler için gezi güzergâhı ve planı çıkartılmıştır (Fig. 6).

Toprak altında kalan mimari yapıları belirlemek amacıyla 4000 m²lik alanda Jeo-radar taramaları gerçekleştirilmiştir. Bu taramalar sonucunda antik kentin ızgara plana sahip olduğu ve 60 x 45 m'lik insulalarla (parşel-ada) oluşturulduğu tespit edilmiştir.

Fig. 1: Batı Anadolu Haritası

Fig. 2: 13. yy. Kalesi'ne ait kule.

Fig. 3: 14. yy. Türbesi.

Fig. 4: 1950 civarında Narlıdere Köyü

Fig. 5: Tripolis yerleşim alanı.

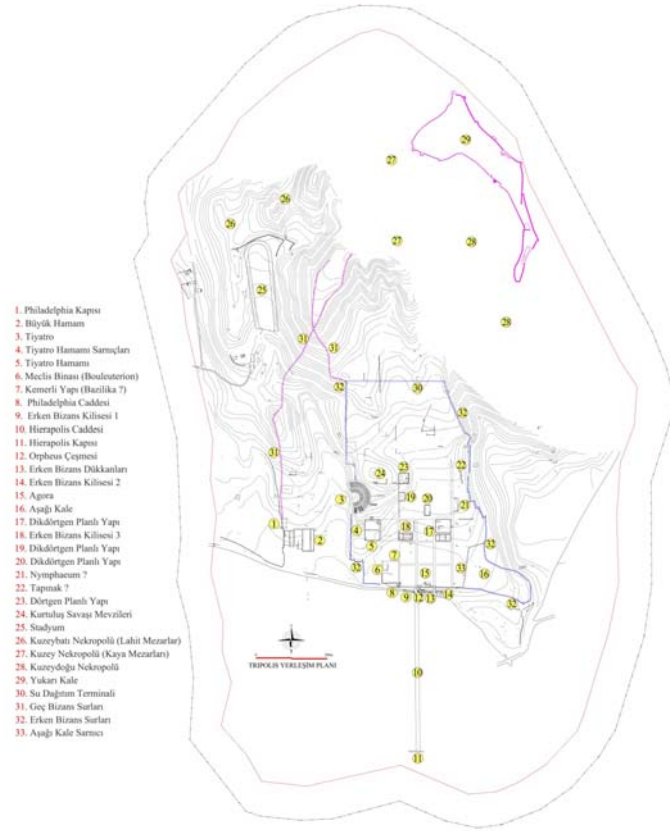

Fig. 6: Tripolis Yerleşim Planı